

לכבוד שבת קדש – פרשת בהעלותך תשפ"א

זוהב הארץ ההיא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

נועדו להעניק לנו חיי נצח והם נובעים מאהבתו אלינו ולא חלילה להיפך. כך ניתן להבין את הפורענות הראשונה שאליה התכוונה הגמרא.

הדבר בא לידי ביטוי בתוכחת משה לעם ישראל: "וּתְרַגְּנוּ בְּאֵהָלֵיכֶם וּתְאָמְרוּ בְּשִׁנְאֵת ה' אֱתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְתַת אֶתְנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ (דברים א, כז)". ביטוי מזעזע לחוסר האיומן בה'. זוהי תמצית התחושה המסולפת והמופרכת, ההורסת וממוטטת את כל הבנין.

עלינו לזכור את האמת ולהתבונן מה ה' עושה למעננו. האמת היא, שה' נושא אותנו על כתפו לאורך כל הדרך, מתוך אהבה ודאגה אלינו. משה מגלה לנו "וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף ה' אֱלֹהֶיךָ בְּאֲשֶׁר יֵשֵׂא אִישׁ אֶת בְּנוֹ בְּכָל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְתֶם ... (שם, פסוק לא)". ה' נושא אתכם על כפיו לאורך כל הדרך. משה מגלה לנו מה היה חוסר האמונה שלהם. "וּבַדֶּבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בְּה' אֱלֹהֵיכֶם (דברים א, לב)". מהו הדבר הזה? "הַהֲלֹךְ לִפְנֵיכֶם בְּדֶרֶךְ לְתוֹר לְכֶם מְקוֹם לְחַנְתְּכֶם בְּאֵשׁ לִילָה לְרֵאתְכֶם בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ בָּהּ וּבְעֵנָן יוֹמָם". אתם לא מאמינים שהוא פועל למענכם ולטובתכם, ובאותו זמן הקב"ה מחפש עבורכם מקום אידיאלי לחניה. הוא מפעיל את עמוד האש והענן, כדי להוביל ולהנחות אתכם במדבר המסוכן.

הפסוק לפנינו וַיְהִי בְנִסְעֵ הָאָרֶץ הוּא: "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים..." מה ה' עושה באותה שעה שבני ישראל נמצאים במסע? "וַאֲרוֹן בְּרִית ה' נִסַּע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לְהֶם מְנוּחָה". בזמן שבני ישראל מפרשים בצורה מסולפת את כוונת ה' להכביד עליהם, ה' מחפש עבורם מקום למנוחה.

כעת נבין טוב יותר את כוונת הגמרא, שפרשת "וַיְהִי בְנִסְעֵ הָאָרֶץ" הונחה כאן כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לשנייה. יש כאן רמז. אילו היינו עוצרים את הסחף מיד אחרי הבריחה מהר ה' על ידי שנכיר וניווכח כי ה' אוהב אותנו ומחפש עבורנו רק את הטוב, היינו יכולים למנוע את הפורענות השנייה שהיא התמרדות נגד ה', המובילה לעונש השריפה. זה מסביר גם את דברי הגמרא, שעתידיה פרשה זו להיעקר מכאן ולהיכתב במקומה. אין הכוונה לכתיבה מחודשת של ספר התורה, אלא הכוונה שיבוא יום באחרית הימים, שבו יכיר עם ישראל בחסד ה' הנטוי עליו כל הזמן. אז לא תהיינה סטיות אחרי אלוהים אחרים וממילא לא תהיינה פורענויות. תפקידו של ארון הברית יהיה להילחם את מלחמות ישראל ולאחד אותם לגוי אחד בארץ, בהיותו ניצב במרכז מחנה ישראל. – מי ייתן ונזכה

"וַיְהִי בְנִסְעֵ הָאָרֶץ וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֵיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֵיךָ מִפְּנֵיךָ". "וּבְנִחָה יֹאמֶר שׁוּבָה ה' רַבְבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר י, לה-לו)". פסוקים מוכרים וידועים הנאמרים בפתיחת ההיכל ובסגירתו: המעיין בחומש בפסוקים אלה, יבחין שהם מוקפים בסימנים מוזרים. הסימן המוזר הזה הוא האות נו"ן כשהיא הפוכה.

חז"ל גילו לנו שהפרשה הזאת, אינה מונחת במקומה האמיתי. מיקומה הנוכחי הוא זמני ויבוא יום והיא תחזור למקומה הטבעי, בפרשת הדגלים המופיעה בפרשת במדבר.

וכך מופיע בגמרא: "רבן שמעון בן גמליאל אומר: עתידה פרשה זאת שתיעקר מכאן ותכתב במקומה. ולמה נכתבה כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה לפורענות שנייה ... והיכן מקומה? אמר רב אשי: בדגלים (שבת קטו:)".

שתי שאלות מתעוררות כאן. אחת - מה פירוש "עתידה פרשה זאת שתיעקר מכאן ותכתב במקומה"? האם ספר התורה ייכתב מחדש בצורה אחרת? והשנייה - מה כוונת הגמרא באמרה: "להפסיק בין פורענות ראשונה לשנייה"?

בהסבר הענין נצעד בעקבות הרב סבתו משיבת מצפה יריחו. הפורענות השנייה עולה אופן ברור ומיידי מתוך הכתובים, והיא מתארת את השריפה שפרצה במחנה ישראל בעקבות התמרדותם על ה': "וַיְהִי הָעֵם כְּמִתְאַנְּנִים רַע בְּאֲזְנֵי ה', וַיִּשְׁמַע ה' וַיִּחַר אַפּוֹ, וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ ה' וַתֹּאכַל בְּקִצָּה הַמַּחֲנֶה (במדבר יא, א)". אך מה היא הפורענות הראשונה? נתבונן בפסוק שמופיע לפנינו "וַיְהִי בְנִסְעֵ הָאָרֶץ". שכאמור מפסיק בין הפורענויות. "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים ... (שם, י, לג)". מה כל כך רע בנסיעה הזאת? מה הפורענות בנסיעה זו?

בדומה לנסיעה זו, מתארת התורה מה קרה אחרי טביעת המצרים בים סוף. "וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף ... (שמות טו, כב)". בים סוף משה מסייע את ישראל בעל כורחן. לעומת זאת בהר ה', העם נוסע מעצמו. בים סוף אנו יודעים את הסיבה. העם עסוק בבזות מצרים ולא רצה להיפרד כל כך מהר מים סוף. מה קרה כאן? מדוע רצו להיפרד מהר סיני?

הגמרא במסכת שבת, דורשת בשם רבי חמא ברבי חנינא: "וַיִּסְעוּ מֵהַר ה' שִׁסְרוּ מֵאֲחֵרֵי ה' (שבת קטז:)". המדרש ילקוט שמעוני וכך גם בפירוש הרמב"ן והתוספות מרחיבים ואומרים: "שנסעו מהר סיני בשמחה כתינוק הבורח מבית הספר". לא סתם נסעו אלא ברחו בשמחה.

עם ישראל בורח מהר סיני מחשש פן יוסיפו עליו עוד ועוד מצוות וחובות. עם ישראל לא הפנים שכל המצוות והחוקים

ארון הברית נוסע לתור להם מנוחה, ובזמן נדודיהם במדבר תדגיש התורה: "כִּי לֹא בְּאֶתֶם עַד עֵתָה אֶל הַמְּנוּחָה וְאֶל הַנַּחֲלָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ" (י"ב, ט). לכן, לא מפליא למצוא כי עם שיבת עם ישראל לארצו, והקמת הישובים בארץ ישראל אחת מאותן חברות להתיישבות היתה **מנוחה ונחלה** - חברה להתיישבות שנוסדה בז' באדר תר"ן (1890) על ידי קבוצה של חובבי ציון, בוורשה שבפולין בראשות אליהו זאב לוין אפשטיין וזאב גלוסקין – נציגי החברה בארץ. המטרה היתה להקים בארץ ישראל מושבה שלא תהיה תלויה בתמיכת הברון רוטשילד, כלומר, מושבה עצמאית מבחינה כלכלית, פוליטית וחברתית. חברי המושבה הוקמה יחד עם אבות הרעיון: אהרן אייזנברג, יהושע חנקין, אברהם דונדיקוב ולוין אפשטיין. לאחר התבססות המושבה רחובות, עלו רוב חברי האגודה לארץ ישראל.

אופי התיישבותם של חברי האגודה עוצב במושגים של השקעה בחקלאות - מטעים ולא בעבודת כפיים כמו רוב העולים באותה התקופה. תוכניתם הייתה לחכות עד שהמטעים יניבו פרי ויבטיחו הכנסה נאותה ורק אז לעלות ולהתיישב. עד אז יעובדו המטעים בידי נציגי האגודה. אנשי האגודה שאפו לעצמאות ולאי תלות בפקידות הברון רוטשילד. כתלמידיו של אחד העם הם הושפעו מביקורתו הקשה על המושבות. בשל היותם בעלי אמצעים, האמינו ביכולתם להתבסס ולשגשג בכוחות עצמם.

בין המייסדים היו דתיים שמרנים, כמו העשיר והנדבן יעקב ברוידא, שתמך בחברי האגודה שהיו מעוטי יכולת, כך גם הרבנים שמואל מוהליבר ויצחק פייגנבוים שלקחו חלק נכבד בפעילות האגודה. מנגד היו אחרים, אמנם שומרי מסורת, אבל בעלי גישה כללית - חילונית. ניהול המושבה נמסר לידי אליהו זאב לוין אפשטיין, לפי חוזה מיוחד והיה כפוף להנהגה בוורשה. הנהגתו את המושבה כללה סמכות פורמלית נרחבת, זבשונה מייתר מנהיגי המושבות באותה תקופה. כבר מתחילת הדרך נקבעו סדרי עבודה קבועים וברורים: בכל שנה התקיימה בוורשה אספה כללית של החברים אליה הוזמנו חברים חדשים שהצטרפו מערים אחרות; האספה בחרה ביושב ראש הוועד, בגזבר וכן בוועדת ביקורת; נציגי האגודה בארץ היו חייבים בדיווח שוטף על כל מעשיהם, ובמיוחד הייתה הקפדה על אישור כל הוצאה כספית מעל לסכום מסוים. האסיפות נערכו בפועל כל שבע שנות קיום האגודה, ונשמרו ההליכים שנקבעו כתקנות. האגודה העסיקה מאות פועלים יהודיים בעבודות ההכשרה והנטיעות הראשונות, וכשנתיים הייתה רחובות המרכז

החשוב ביותר בארץ של פועלים יהודיים. בניגוד לשיטה בה נקטו פקידי הברון, ששילמו שכר שווה לכל פועל, נעשה ברחובות ניסיון לשלם לכל פועל על פי תפוקתו, שיטה שלפי לוין אפשטיין הוזילה בצורה ניכרת את עלויות הכשרת הקרקע. האגודה הקימה בתקופת ההכשרה מטבח לפועלים, וצריפים למגורי הפועלים, וכן העניקה שירותי בריאות חינם לכל הפועלים, כולל הערבים.

בשנת 1897 הוחלט לפרק את אגודת "מנוחה ונחלה" ולחלק בין חבריה את החלקות שעובדו במשותף. כדי למנוע קיפוח של חברים, קיבל כל אחד את חלקו הן באדמה טובה והן באדמה קשה (זיבורית).

שמה של האגודה שימש כמקור לקריאת שמות שני מושבים בחבל לכיש – מנוחה ונחלה. מושב מנוחה - הוקם בינואר 1953 על ידי עולים מכוורדיסטן שהגיעו ממעברת קסטינה, ומעולים מפרס ממעברת זרעין. הרב שבתאי בן חיים כיהן כרב היישוב משנת 1955, וכן כרב של חבל לכיש. נפטר ביום העצמאות תשע"א - בן 91 בפטירתו.

הרב שבתאי נולד בשנת ה'תר"פ (1920). עוד בצעירותו התגלה כעילוי והצטיין בבקיאותו ובאהבתו לספרי קודש, על אף שלמד בבית ספר ממלכתי של גויים. מוריו הציעו לאביו לשלוח אותו לעיר מוסול שבעיראק כדי שיתקדם יותר בלימוד התורה. לאחר שנות לימודים בהן נתגלתה גדלותו התמנה למשרת דיין בבית הדין הרבני שבעקרא בשנת 1938. הרב שבתאי הסתובב בכפרים שבכוורדיסטן על מנת לשחוט לאנשי הכפרים היהודים שלא היה להם רב ושוחט, היה מל את התינוקות ועורך חופה וקידושין. שירת בצבא העיראקי והגיעה לקצונה. הרב שבתאי ורעייתו עלו לישראל בחודש אדר בשנת ה'תשי"א (1951) וגרו במעברת טבריה, שם וקיים קשר הדוק עם הרב מאיר ועקנין רבה של טבריה ואב בית הדין. בתקופת שהותו בארץ שירת במילואים, וכך הכיר את הרב שלמה גורן. הרב גורן הציע לו להיות רב צבאי אך הוא סירב.

שימש כמורה ביישובי צפון הנגב, ובכ"ה באייר ה'תשט"ז (1955) קצת אחרי הקמתו של מושב מנוחה, התמנה למרא דאתרא של מושבי מנוחה וסגולה. עסק בכל מקצועות הרבנות בחייו אך בישראל לא רצה לשמש כדיין. פסיקותיו נוהגות בדרך כלל על פי הרב יוסף חיים, ופסיקותיו דומות לפסיקותיו של ידידו הראשון לציון הרב מרדכי אליהו, והוא שימר את מנהגיהם של יהודי כורדיסטן.

בברכת שבת שלום ומבורך – הגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>